

TA'LIM SIFATINI BAHOLASH VA BOSHQARISHDA XALQARO TADQIQOTLAR: NATIJA VA REJALAR

Ibragimov Abdumalik Gapparovich – A.Avloniy nomidagi milliy-tadqiqot instituti, “Ta’lim sifatini baholash va boshqarish texnologiyalarini takomillashtirish” ilmiy-tadqiqot bo‘limi mudiri, i.f.n., dotsent.

Ostanova Xurshidabonu Gafurovna – Toshkent shahar pedagoglarni yangi metodikalarga o‘rgatish milliy markazi metodisti, mustaqil tadqiqotchi

Niyozova Ra’no Maxmudovna – A.Avloniy nomidagi milliy-tadqiqot institutining mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Maqolada respublikamizda o‘tkazilgan xalqaro baholash dasturi PISA 2022 tadqiqotlarining natijalariga sarhisobi, tadqiqot natijalari asosida qilinadigan ishlar, kelgusi reja va tadqiqotlar borasida fikr yuritiladi.

Tayanch so‘zlar: Xalqaro baholash, ta’lim sifati, ta’lim menejmenti, OECD, PISA, TIMSS, PIRLS, TALIS, EGRA, EGMA.

Pandemiya davrida xalqaro mehnat bozoridagi talabning o‘zgaruvchanligi turli davlatlar kadrlar tayyorlash tizimini qayta ko‘rib chiqishga jiddiy talablar qo‘ydi. Bu borada maktab o‘qituvchilari va rahbarlarini uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini intensiv amalga oshirish bilan bir qatorda, ta’limning evolyusion jarayoni, ijtimoiy muammolarning globallasuvi, o‘zaro bog‘liqlik va xalqaro raqobatni oshirish sharoitida ta’limni modernizatsiyalash, jamiyatni yangilash kabi vazifalarni amalga oshirish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Respublikamizda so‘nggi yillarda fan-texnika va ta’lim taraqqiyotini ta’minlashga katta e’tibor qaratilmoqda. Bugungi kunda, mamlakatimiz ta’lim tizimidagi o‘zgarishlarning asosiy maqsadi – ta’lim jarayoniga aniq ijobiy mazmun berib, o‘qituvchi va rahbar kadrlarni kasbiy rivojlantirish asosida yosh avlodni har tomonlama kamol toptirishga, ularning ongini, ma’naviy-axloqiy qadriyatlar va dunyoqarashini shakllantirishga qaratilgan siyosatni amalga oshirishdir.

Uzoq istiqboldagi maqsadli vazifalardan kelib chiqib, maktab ta’limi tizimini rivojlantirish bo‘yicha quyidagi ustuvor yo‘nalishlar belgilandi:

ta’lim berishning zamonaviy nazariyalarini o‘zlashtirish, pedagogik psixologiyani tushunish, ta’lim berishga kompetensiyaviy hamda shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvlar asoslarini egallashni ko‘zda tutgan holda, pedagoglarni tayyorlash va qayta tayyorlash markazlari faoliyatini qayta ko‘rib chiqish;

xalq ta'limi tizimi uchun boshqaruv kadrlarini tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimini, shu jumladan ta'lim sohasiga yosh kadrlar kirib kelishini rag'batlantirishni qo'llab-quvvatlash;

avvalo chekka hududlarda joylashgan, o'quvchilar soni kam bo'lgan umumta'lim maktablari o'qituvchilariga qo'shimcha yangi ixtisosliklar va malakalarni o'zlashtirishga imkon beradigan ta'lim infratuzilmasini shakllantirish.

Prezidentimiz Sh.Mirziyoev ta'kidlab o'tganlaridek, "... adolatli ijtimoiy siyosat yuritish, inson kapitalini rivojlantirishning eng muhim omili hisoblangan sifatli ta'lim-tarbiya masalasi bundan buyon ham doimiy e'tiborimiz markazida bo'ladi.

Yurtimizda Uchinchi Renessans poydevorini barpo etish uchun bizga zamonaviy ilm va yana bir bor ilm, tarbiya va yana bir bor tarbiya kerak. Bugungi va ertangi kunimizni, yoshlarimiz taqdirini hal qiladigan yuksak malakali muallim va murabbiylar, professor-o'qituvchilar, haqiqiy ziyolilar kerak"[4].

Maktab, ijtimoiy institut sifatida, o'qituvchining salohiyatini eng to'liq va har tomonlama rivojlantirishga hissa qo'shadi. O'qituvchilarni kasbiy rivojlantirishda innovatsion boshqaruv faoliyatini tashkil qilish, baholash va takomillashtirish, imkoniyatlar va istiqbollarni belgilash, o'zi tanlagan mutaxassisligi bo'yicha o'zining professional tarraqiyot yo'lini aniqlashi, uzluksiz malaka oshirish va ta'lim uchun tayyor bo'lishi bugungi davrning dolzarb vazifalaridan hisoblanadi. Bu esa, xolisona, har tomonlama o'rganishni talab etuvchi yangi pedagogik vaziyatni yuzaga keltiradi.

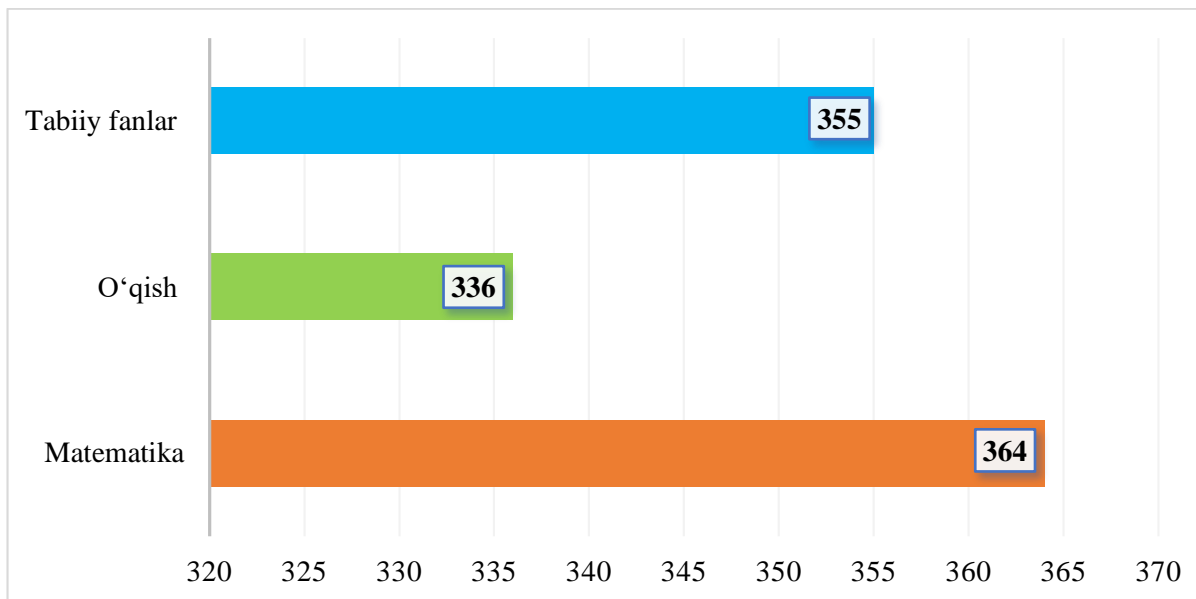
O'zbekistonda maktab ta'limi sifatini oshirish, maktabda ta'lim muhitini yaxshilash va xalqaro reytinglarda mamlakat o'rnini oshirish bo'yicha qator amaliy chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Shuningdek, Maktab ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasiga muvofiq xalqaro baholash dasturlari asosida maktab o'quvchilarining bilim va ko'nikmalarini baholash bo'yicha 2022 yilda PISA xalqaro tadqiqotlari o'tkazildi.

Ushbu tadqiqotlarda O'zbekiston bo'yicha xalqaro talablar asosida 202 ta maktablar na'muna sifatida tanlab olindi va tadqiqot jarayonida 7293 nafar o'quvchilar ishtirok etishdi.

PISA (Programme for International Student Assessment) – Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) homiyligida uch yilda bir marta o'tkaziladigan 15 yoshli o'quvchilarning malakalarini baholash bo'yicha keng ko'lamlı nufuzli xalqaro qiyosiy tadqiqotlardir.

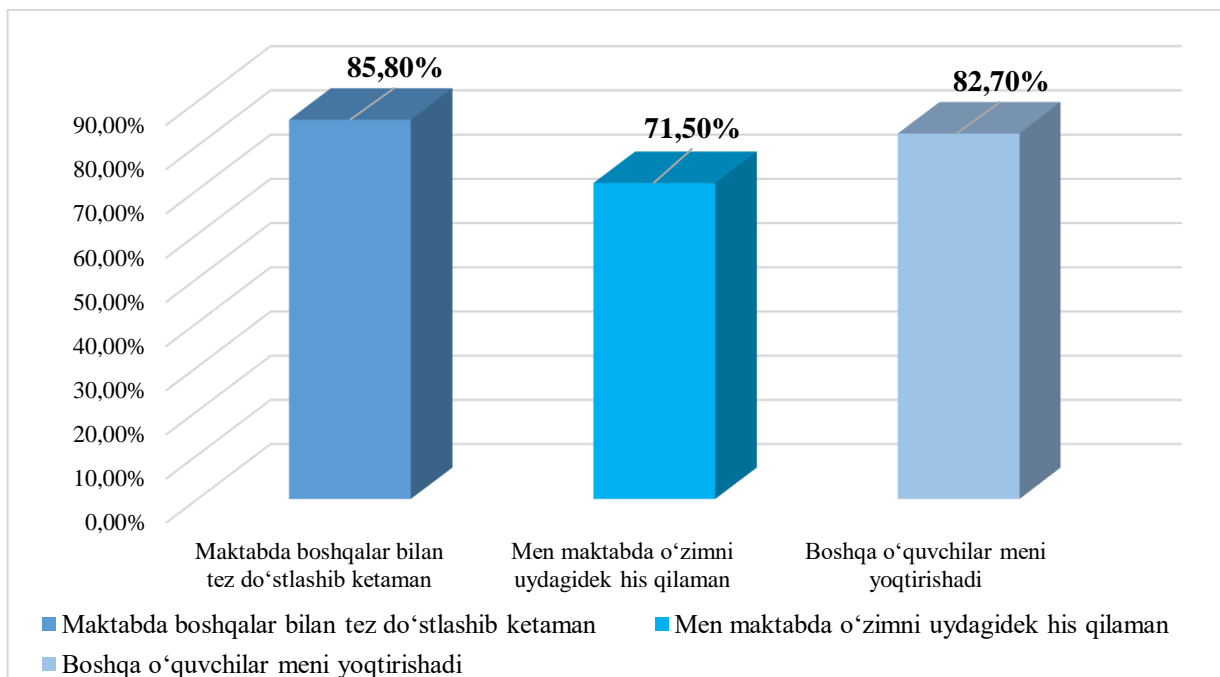

PISA 2022 tadqiqotlarining natijalariga ko'ra o'quvchilarimiz yo'nalishlar bo'yicha o'rtacha matematikadan 364 ball, o'qishdan 336 ball, tabiiy fanlardan 355 ball to'plashgan.

Bugungi shiddat bilan o'zgarib borayotgan dunyoda raqobatbardosh ta'lim tizimini shakllantirishning eng muhim omillaridan biri zamonaviy ta'lim muhitini yaratish hisoblanadi. Zero, bunday ta'lim muhitining yaratilishi, istiqbolda yuqori intellektual salohiyatli kadrlar salmog'ini o'sishi, maktab o'qituvchilarining kasbiy kompetentligi va dars sifatini yaxshilanishiga xizmat qiladi.

Tadqiqot ma'lumotlaridan ko'rish mumkin-ki, mamlakatimiz o'quvchilarning maktab muhitiga moslashuvi bo'yicha bildirgan fikrlarini ijobiy baholash mumkin:

Bugungi o'quvchilar yuksak intellektual salohiyatli, zamonaviy bilim va malakaga ega, yangicha dunyoqarash va mustaqil fikrli yoshlardir. Bunday avlodni tarbiyalashda ustoz-murabbiylarning xizmati beqiyos. Ma'lum-ki, **hozir dunyoda mamlakatlarning taraqqiyot darajasi o'qituvchi-pedagoglarning jamiyatda tutgan o'rniga qarab belgilanmoqda.**

Darhaqiqat, **jamiyatni inson o'zgartiradi, ta'lim esa insonni o'zgartiradi.** Ta'lim markazida esa, avvalambor o'qituvchi turadi, shu sababdan, Konstitutsiyaning 52-moddasida o'qituvchining jamiyatda tutgan yuksak o'rnini yuqori darajada e'tirof etib, "O'zbekiston Respublikasida o'qituvchining mehnati jamiyat va davlatni rivojlantirish, sog'lom, barkamol avlodni shakllantirish hamda tarbiyalash, xalqning ma'naviy va madaniy salohiyatini saqlash hamda boyitishning asosi sifatida e'tirof etiladi.

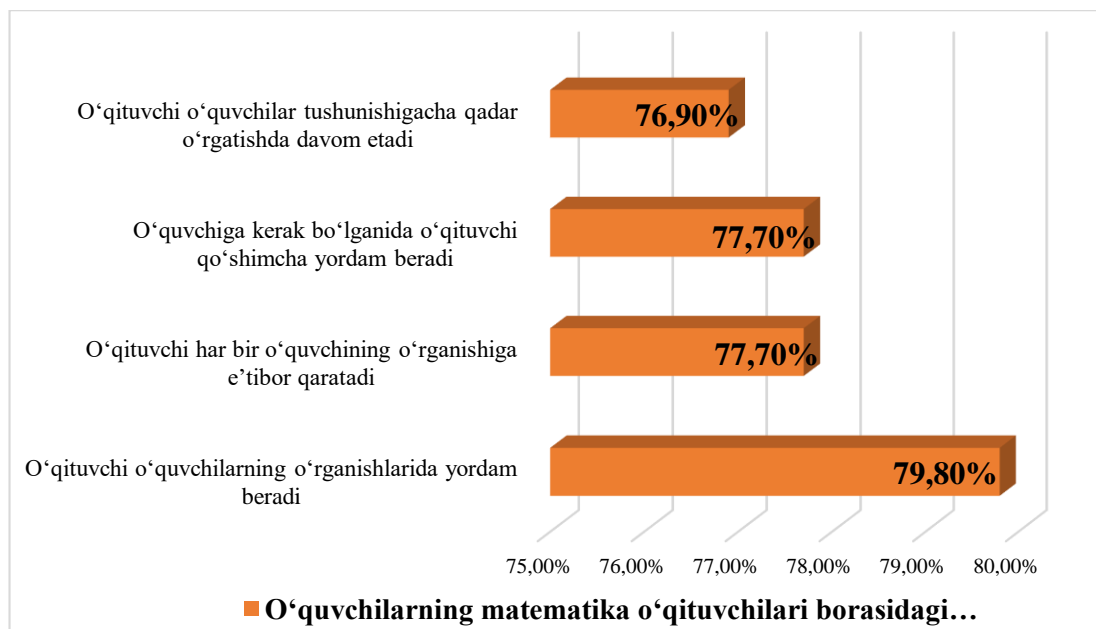
Davlat o'qituvchilarning sha'ni va qadr-qimmatini himoya qilish, ularning ijtimoiy va moddiy farovonligi, kasbiy jihatdan o'sishi to'g'risida g'amxo'rlik qiladi." deb, muhrlab qo'yildi.

Shu maqsadda, PISA 2022 tadqiqotlarida matematika o'qituvchilari borasida quyidagi fikrlarga "Har darsda" yoki "Aksariyat darslarda" deb javob bergan o'quvchilar foizi tahlil qilindi:

- O'qituvchi har bir o'quvchining o'rganishiga e'tibor qaratadi-77,7%;
- O'qituvchi o'quvchilarning o'rganishlarida yordam beradi-79,8%;
- O'quvchiga kerak bo'lganida o'qituvchi qo'shimcha yordam beradi-77,7%;

O'qituvchi o'quvchilar tushunishigacha qadar o'rgatishda davom etadi-76,9% kabi javoblar olindi.

Ushbu tadqiqotda O'zbekiston o'quvchilari birinchi marotaba PISA tadqiqotining testlarida qatnashishlariga qaramay o'z o'qituvchilariga xolisona baho berib, pedagog kadrlar tayyorlash borasida kelgusi chora-tadbirlarni ishlab chiqishga asos yaratganlar.

PISAning maqsadi turli mamlakatlardagi o'smirlarning o'qish, matematika va tabiiy fanlar bo'yicha ta'lim yutuqlarini solishtirma tahlil qilishdir. O'tkazilgan PISA 2022 tadqiqotlarining natijalari mamlakatimizda maktab ta'limi tizimidagi ma'lumotlarni qiyosiy tahlil qilish imkonini berdi.

Shuningdek, PISA 2022 tadqiqotlarining natijalari O'zbekistonda maktablarining maktablarining o'ziga xos xususiyatlari va muammolari, maktab o'qituvchilarining mehnat amaliyotlari, maktablarda o'quvchilar uchun ta'lim va raqobat darajalari, o'qituvchilar faoliyatini baholash va qayta aloqalarni amalga oshirish kabi masalalar va mavjud muammolarni aniqlab, ularni eng samarali usullar orqali yechishga yordam beradi.

Xulosa sifatida aytish mumkin-ki, xalqaro baholash va solishtirma tadqiqotlar ta'lim va boshqaruv muhitini o'rganish, maktabni boshqarish va maktab avtonomiyasi qiyosiy natijalar asosida tahlil qilish imkonini beradi. Xususan, PISA – ta'lim tizimini rivojlantirish *katolizatori* hisoblanib, natijaviy baholash ustivor

yo‘nalishlarni aniqlash uchun kerak bo‘ladi va u ta‘lim tizimida to‘g‘ri islohatlarni amalga oshirishga yordam beradi.

O‘tkazilgan tadqiqot natijalarining ilmiy va amaliy ahamiyati shundaki, kelgusi xalqaro baholash tadqiqot dasturlariga tayyorgarlik, erishilgan yutuq va kamchiliklarni aniqlash, xalqaro baholash dasturi natijalari asosida umumta‘lim maktablarida ta‘lim sifatini baholash milliy tizimini takomillashtirish bo‘yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqish hamda maktab o‘quvchilarining kelajakdagi xalqaro baholash dasturlariga tayyorgarlik darajasini oshirishga doir takliflar tayyorlash ko‘zda tutilgan. Shuningdek, ta‘lim sohasidagi ilmiy tadqiqotlarni olib boruvchi izlanuvchilarning ishlarida, maktab o‘qituvchilari malakasini uzluksiz rivojlantirish ishlarini tashkil etishda va maktab rahbarlarining boshqaruv faoliyati samaradorligi ortishiga, shuningdek, umumta‘lim maktablarini rivojlantirishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlar rejasini ishlab chiqishda muhim manba sifatida xizmat qiladi. Asosiy taklif va tavsiyalardan Respublikaning ta‘lim tizimi tarmoqlari, jumladan maktabgacha va maktab ta‘limi tizimiga kiruvchi turli mulkchilik shaklidagi muassasalarda, boshqa turdagi sub’ektlarda foydalanish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

- O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 11.09.2023 yildagi “O‘zbekiston — 2030» strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-158-son Farmoni.
- O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 29.04.2019 yildagi "O‘zbekiston Respublikasi xalq ta‘limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5712-son Farmoni.
- O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 08.10.2019 yildagi "O‘zbekiston Respublikasi oliy ta‘lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsessiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5847-son Farmoni.
- Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi asosida demokratik islohatlar yo‘lini qat’iy davom ettiramiz. Yangi saylangan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning lavozimga kirishish tantanali marosimiga bag‘ishlangan Oliy Majlis palatalari qo‘shma majlisidagi nutqi. “Yangi O‘zbekiston” gazetasi, 2021 yil 7 noyabr, 223-son.
- A.Shlyayxer. *Obrazovanie mirovogo urovnya. Kak vystroit shkolu yu sistemu XXI veka?* per. s angl. / A.Shlyayxer. – M.: Izdatelstvo «Natsionalnoe obrazovanie», 2018– 328 s. – (Antologiya obrazovaniya).
- Sh.Qurbonov, E.Seytxalilov. Ta‘lim sifatini boshqarish. – T.: “Turon Iqbol”, 2006. - 590 b.
- A.Radjiyev, F.Karimov, A.Ibragimov. TALIS-2018 Xalqaro tadqiqotlari talablari asosida o‘tkazilgan so‘rovnomaga va tadqiqot hisobotining ma’lumotlar to‘plami. 2-qism. Toshkent-2022. 119 bet.